

MA JH/0471/24

26 Chwefror 2024

Annwyl cydweithwyr,

Ymchwiliad i ddull iechyd y cyhoedd o atal trais ar sail rhywedd: cyhoeddi adroddiad.

Rwy'n ysgrifennu i ddarparu ymateb Llywodraeth Cymru i adroddiad eich Pwyllgor. Yn gyntaf, rwy'n croesawu'n fawr y ffaith eich bod yn rhoi sylw i'r pwnc hwn; fel yr ydych yn nodi'n gywir yn eich teitl, mae'n rhaid inni i gyd 'chwarae ein rhan', ac rwy'n croesawu byrdwn cyffredinol eich casgliadau sy'n cefnogi dull gweithredu lle bydd iechyd y cyhoedd yn mynd i'r afael ag achosion yn ogystal ag effeithiau trais ar sail rhywedd. Rwy'n cytuno â'ch casgliad mai 'Y cyd-destun hollbwysig ar gyfer trais ar sail rhywedd yw anghydraddoldeb rhwng y rhywiau a normau diwylliannol lle mai dynion yw'r rhai sydd â'r pŵer, sy'n gwneud penderfyniadau ac sy'n arwain ar lefel gymdeithasol, yn y gweithle ac mewn teuluoedd'. Os ydym am fynd i'r afael â'r materion hyn, mae angen gweithredu fel cymdeithas gyfan, yn enwedig drwy ymgysylltu â dynion a bechgyn.

Dyma'r dull yr ydym wedi'i fabwysiadu yn ein Strategaeth Genedlaethol, yr ydym yn ei chyflawni drwy ein Bwrdd Partneriaeth Cenedlaethol a Glasbriant Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol. Rwy'n ystyried eich adroddiad yn gymeradwyaeth i'n dull gweithredu cyffredinol, ond mae yna feysydd i'w gwella bob amser, lle dylem herio ein hunain i wneud yn well, ac mae eich argymhellion yn gyfraniad gwerthfawr yn hyn o beth. Rwyf am ymateb i bob un o'ch argymhellion yn eu tro.

Argymhelliad 1. *Dylai Llywodraeth Cymru fabwysiadu dull gweithredu llywodraeth gyfan a gweithio gyda phartneriaid ar draws gwasanaethau cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector i hyrwyddo cydraddoldeb rhwng y rhywiau a chynhwysiant yng Nghymru. Er mwyn helpu i gyflawni hyn, dylai greu 'prawf cydraddoldeb rhwng y rhywiau' sy'n asesu effaith pob penderfyniad polisi a chynnig deddfwriaethol ar gydraddoldeb rhwng y rhywiau gyda'r nod o leihau gwahaniaethau rhwng y rhywiau. Dylid cyflwyno'r prawf cydraddoldeb rhwng y rhywiau cyn gynted ag y bo modd a dylid ei gymhwyso i holl benderfyniadau Llywodraeth Cymru o fis Rhagfyr 2024 ymlaen fan bellaf.*

Derbyn:

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod pwysigrwydd sicrhau bod pob polisi yn cyfrannu at gyflawni ein hamcanion drwy gynifer o ymyriadau â phosibl, yn enwedig yng nghyd-destun ein hegwyddorion o safbwynt iechyd y cyhoedd sy'n sylfaenol i'n dull gweithredu. Credaf mai defnyddio'r Asesiad Effaith Integredig yn effeithiol yw'r ffordd iawn o weithredu'n

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Jane.Hutt@llyw.cymru
Correspondence.Jane.Hutt@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

effeithiol, er fy mod hefyd yn cydnabod bod lle i wella wrth gymhwyso'r Asesiad Effaith Integredig a'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol. Dyna pam fy mod wedi comisiynu adolygiad o'r asesiad o rywedd fel nodwedd warchoddedig o fewn yr Asesiad Effaith Integredig. Credaf y gallwn weithredu egwyddor yr argymhelliad hwn a chyflawni ei bwrpas o fewn yr adolygiad a phroses asesu effaith integredig ddiwygiedig, ac y byddai hyn yn fwy effeithiol na chreu mecanwaith ychwanegol.

Mae Is-adran Cydraddoldeb a Hawliau Dynol Llywodraeth Cymru wrthi ar hyn o bryd yn cynnal adolygiad o'n dull o asesu effaith ar gydraddoldeb, a chaiff templed, canllaw a chefnogaeth newydd eu creu. Dechreuodd y gwaith hwn ar ddiwedd 2023 a bydd yn parhau drwy 2024, ochr yn ochr â'r adolygiad o'r broses asesu effaith integredig ehangach.

Mae'r Tîm Cydraddoldeb wedi ymgysylltu â swyddogion ar draws y sefydliad mewn tri gweithdy ac, yn dilyn hyn, bydd yn gweithio gydag arweinwyr cydraddoldeb adrannau i ddrafftio templed newydd, gan ystyried cwestiynau sy'n gysylltiedig â holl nodweddion gwarchoddedig Deddf Cydraddoldeb 2010.

Mae rhyw yn nodwedd warchoddedig ac mae'r asesiad o'r effaith ar rywedd yn cael ei ystyried yn yr Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb.

Rydym yn canolbwyntio ar brif-ffrydio cydraddoldeb, sydd, gan weithio gyda'r tîm polisi rhywedd, yn cynnwys prif-ffrydio rhywedd.

Byddaf yn adrodd ar hynt yr adolygiad i'r Pwyllgor o fewn yr amserlen a nodir yn yr argymhelliad.

Fe wnaethoch hefyd awgrymu cam gweithredu pellach i gefnogi'r argymhelliad hwn er mwyn cyflawni'r amcan o weithredu ar lefel llywodraeth gyfan:

Cam gweithredu 1: Dylai Llywodraeth Cymru sicrhau bod pob cynllun cydraddoldeb yn ymdrin â gwahaniaethau rhwng y rhywiau, yn herio stereoteipiau ac yn meithrin diwylliant o barch a chydaddoldeb. Dylai weithio gyda phartneriaid ar gamau manwl y bydd yn eu cymryd yn y tymor byr, y tymor canolig a'r tymor hir i wella ymwybyddiaeth y cyhoedd o faterion sy'n ymwneud â rhywedd, hyrwyddo menywod mewn rolau arweiniol, a gorfodi hawliau sy'n gwarantu cydraddoldeb a rhyddid rhag gwahaniaethu, aflonyddu a thrais. Dylid rhoi diweddariad am y camau hyn i'r Senedd yn y Cyfarfod Llawn o fewn chwe mis i ddadl y Senedd ar yr adroddiad hwn, ac yn flynyddol wedi hynny.

Rwy'n hapus i adrodd ar y cam gweithredu hwn drwy'r Adroddiad Blynyddol ar drais a cham-drin a diweddariadau blynyddol Glasbrint Trais a Cham-drin. Rwyf hefyd am dynnu sylw at ein mecanwaith i sicrhau tryloywder ar gyfer y cynllun Rhywedd. Mae swyddogion yn darparu diweddariadau cynnydd, gan gynnwys adroddiad cynnydd blynyddol, i aelodau'r Fforwm Cydraddoldeb Rhywedd. Mae'r Fforwm Cydraddoldeb Rhywedd yn cynghori ar faterion cydraddoldeb ledled Cymru ac yn dwyn ynghyd randdeiliaid mewnol ac allanol sy'n gweithio ar faterion sy'n ymwneud â chydaddoldeb rhwng y rhywiau ledled Cymru. Mae'r aelodau, y cylch gorchwyl a'r cofnodion i'w gweld ar wefan Llywodraeth Cymru.

[Y Fforwm Cydraddoldeb Rhywedd](#)

Argymhelliad 2. *Dylai Llywodraeth Cymru gofleidio ei rôl fel arloeswr ac arweinydd wrth gymhwyso dull iechyd y cyhoedd o ymdrin â thrais ar sail rhywedd, a hynny drwy:*

- *nodi cyfleoedd i godi ymwybyddiaeth a chreu cyd-ddealltwriaeth gyffredin o'r dull a'r Glasbrint;*

- *cyfrannu at y sylfaen dystiolaeth ar yr hyn sy'n gweithio, a hynny drwy fynd ati'n rhagweithiol i gyhoeddi diweddariadau ar y cynnydd sydd wedi ei wneud ac adnoddau a ddefnyddir yn sylfaen i'r Glasbrint;*
- *parhau i flaenoriaethu gwaith gyda'r genhedlaeth nesaf drwy raglenni effeithiol wedi'u hanelu at blant a phobl ifanc.*

Derbyn:

Ar ran holl bartneriaid y Glasbrint, mae Llywodraeth Cymru yn arwain y gwaith o ddatblygu cynllun cyfathrebu ynghylch trais a cham-drin, sy'n adeiladu ar ymgyrchoedd effeithiol fel [lawn](#), ac sydd hefyd yn nodi sut y bydd cynnydd y Bwrdd Partneriaeth Cenedlaethol a'i wahanol ffrydiau gwaith yn cael ei rannu â rhanddeiliaid. Cyflwynwyd amlinelliad drafft o'r Cynllun Cyfathrebu i'r Bwrdd ym mis Ionawr, a oedd yn cynnwys cyfraniadau gan Plismona yng Nghymru a wnaeth ddadansoddiad o'r broses ymgysylltu â rhanddeiliaid ar gyfer y Glasbrint. Bydd y Cynllun Cyfathrebu a'r adnoddau i greu cyd-ddealltwriaeth gyffredin bellach o'r Glasbrint yn cael eu cwblhau erbyn diwedd Mawrth 2024.

O fewn ein cynllun ehangach, mae ymrwymiad i gyhoeddi adroddiadau cynnydd yn erbyn cynllun lefel uchel Glasbrint Trais a Cham-drin yn flynyddol. Yn ogystal, byddwn yn gwella gwe-dudalennau Llywodraeth Cymru ynghylch trais a cham-drin, gan gyhoeddi dogfennau eraill sy'n berthnasol ac yn rhoi gwybodaeth i'n rhanddeiliaid. Byddwn yn sicrhau bod y rhain yn cynnwys y diweddariadau cynnydd a chyfeiriadau at adnoddau, fel yr argymhellir gan y Pwyllgor.

Rydych wedi awgrymu cam gweithredu pellach i gefnogi'r argymhelliad hwn:

Cam gweithredu 2: Er mwyn hybu tryloywder ymhellach, edrychwn ymlaen at weld y cynlluniau gwaith a manylion aelodaeth pob un o ffrydiau gwaith y Glasbrint yn cael eu cyhoeddi, ac y mae'r Gweinidog wedi ymrwymo i'w cyhoeddi. Byddwn yn ysgrifennu at Lywodraeth Cymru ym mis Mawrth 2024 i gyd-fynd â diwedd y flwyddyn ariannol er mwyn ei dwyn i gyfrif am yr ymrwymadau hyn.

Rydym wedi cyhoeddi'r cynlluniau gweithredu lefel uchel. Rwy'n hapus i ymrwymo ymhellach i gyhoeddi'r cylch gorchwyl, sy'n cynnwys aelodaeth, ar gyfer y Bwrdd Partneriaeth a phob un o'i ffrydiau gwaith. Byddwn yn sicrhau bod y Pwyllgor yn derbyn copi o'r wybodaeth a gyhoeddir pan fydd ar gael ac o fewn yr amserlen hon.

Argymhelliad 3. *Dylai Llywodraeth Cymru nodi sut y bydd data, tystiolaeth a dadansoddiadau yn llywio'r gwaith o ddatblygu a gwerthuso polisiâu sy'n mynd i'r afael â chroestoriadedd trais ar sail rhywedd. Yn benodol, dylai Llywodraeth Cymru sicrhau bod eglurder i'r Unedau Tystiolaeth Cydraddoldeb, Hil ac Anableddau ynghylch eu blaenoriaethau, a chytuno ar amserlenni ar gyfer cwblhau cerrig milltir allweddol erbyn diwedd Ebrill 2024. Dylai'r ymateb gynnwys manylion am:*

- *y dyddiad targed ar gyfer cwblhau'r gwaith o sefydlu data gwaelodlin a chrynodeb o'r dangosyddion gwaelodlin y mae'n bwriadu eu defnyddio;*
- *y partneriaid y bydd yn gweithio gyda nhw i gasglu data gwaelodlin a'r dyddiad targed ar gyfer prif ffrydio ymdrechion o ran casglu data; a*
- *pryd y mae'n rhagweld y bydd y data a gesglir gan yr Unedau yn gallu cyfrannu'n ystyrlon at ddatblygu a gwerthuso polisi.*

Derbyn:

Mae swyddogion Polisi a Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi o dimau Trais a Cham-drin a Chydraddoldeb wedi cyfarfod i sicrhau bod synergedd a chydweithio ar draws y ddau faes polisi mewn perthynas â mynd i'r afael â chroestoriadedd trais ar sail rhywedd. Mae hyn yn cynnwys gweithgarwch ar lefel strategol a chydweithio ar draws

agendâu ymchwil. Mae gwaith ar y gweill i nodi ffyrdd o sicrhau bod profiadau pobl sy'n agored i niwed mewn mwy nag un ffordd yn cael eu cofnodi ac yn llywio datblygiad polisi. Mae cynlluniau dadansoddol yn cael eu datblygu i ddiwallu'r anghenion ehangach o ran tystiolaeth. Mae hyn yn cynnwys nodi arferion gorau byd-eang ac adolygu'r llwybrau cymorth ar gyfer goroeswyr trais a cham-drin sy'n anabl. Mae Llywodraeth Cymru yn helpu ffrydiau'r Glasbrint i ymgorffori ymwybyddiaeth o bwysigrwydd croestoriadedd ym mhob agwedd ar drais ar sail rhywedd, ac o fewn y gweithgarwch hwn, y gallu i fonitro a gwerthuso'r broses.

Mae grŵp gorchwyl a gorffen wedi'i sefydlu i adeiladu ar y gwaith a wnaed yn 2019 mewn perthynas â dangosyddion cenedlaethol trais a cham-drin, a oedd wedi'i ohirio oherwydd y pandemig. Mae swyddogion Llywodraeth Cymru o dimau polisi, y Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi a'r Cynghorwyr Cenedlaethol ar gyfer trais a cham-drin wrthi'n adolygu'r dangosyddion a fabwysiadwyd yn 2019.

Mae ymarfer mapio ar y gweill i nodi'r ffynonellau data sydd fwyaf addas i lywio'r dangosyddion unigol. Er bod y gwaith hwn yn dod yn ei flaen yn dda, mae nifer o heriau o ran defnyddio data'r DU sydd wedi'u dadgyfuno i lefel genedlaethol. Y bwriad yw y bydd yr ymarfer mapio a'r set ddrafft o ddangosyddion cenedlaethol, ynghyd â'r data cysylltiedig, yn creu llwyfan effeithiol ar gyfer cydweithio â rhanddeiliaid eraill.

Mae'r Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi yn gweithio'n agos gyda'r Unedau Tystiolaeth Cydraddoldeb, Hil ac Anabledd ac maent eisoes wedi bod yn rhannu gwybodaeth ynghylch lle gallai'r gwaith groestorri. Er enghraifft, y gwaith parhaus o fapio dangosyddion a data ar gyfer fframwaith gwerthuso Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol er mwyn dod â'r fframweithiau dangosyddion presennol ynghyd o amryw o feysydd portffolio Llywodraeth Cymru.

Rydych wedi awgrymu cam gweithredu pellach i gefnogi'r argymhelliad hwn:

Cam gweithredu 3: Dylai Llywodraeth Cymru bennu'r amserlenni ar gyfer creu'r Storfa Ganolog a sut y bydd y storfa yn cefnogi cydweithredu, rhannu gwybodaeth ac yn hwyluso ymchwil. Yn benodol, dylai Llywodraeth Cymru nodi cyfleoedd ar gyfer ymchwilio i ymyriadau sy'n ymgysylltu â dynion a bechgyn yn benodol er mwyn ychwanegu at y sylfaen dystiolaeth ar y mater hwn.

Bu'n rhaid diwygio'r cynllun i greu storfa oherwydd cyfyngiadau o ran adnoddau a phwysigrwydd neilltuo'r adnoddau sydd ar gael ar wasanaethau rheng flaen yn ystod argyfwng costau byw. Roedd y cynlluniau gwreiddiol yn cynnwys sefydliad â staff, ond mae'r gwaith i ddatblygu'r storfa yn canolbwyntio bellach ar greu rhwydweithiau 'rhithiol' ar gyfer y capasiti rheoli gwybodaeth ar draws y sector. Disgwylir i'r gwaith hwn gael ei gwblhau yn ystod y flwyddyn galendr hon. Yn y tymor byrrach rydym wedi cydnabod yr angen i gefnogi anghenion tystiolaeth y Glasbrint, ac rydym wedi bod yn gweithio i ddatblygu a gweithredu cynllun tystiolaeth ar draws strategaeth genedlaethol trais a cham-drin. Dylai'r gwaith cychwynnol hwn gael ei gwblhau erbyn diwedd Mawrth eleni. At ei gilydd, mae'r dull diwygiedig hwn sy'n wahanol i'r storfa a ragwelwyd yn flaenorol, yn ddarpariaeth gadarn, a fydd yn elwa o gael ei ymgorffori yng ngwaith ehangach yr Unedau Tystiolaeth.

Argymhelliad 4. *Dylai Llywodraeth Cymru gymryd camau ar fyrder i sicrhau bod gwasanaethau therapi chwim penodol ac arbenigol ar gael i bob baban, plentyn a pherson ifanc sy'n profi trais ar sail rhywedd neu sy'n dyst i drais o'r fath, a dylai fanylu ar y camau hyn yn ei hymateb i'r adroddiad hwn. Dylai hyn gynnwys:*

- *manyllion am sut y mae Llywodraeth Cymru yn gorfodi hawliau babanod, plant a phobl ifanc sydd wedi profi trais neu sydd wedi bod yn dyst i drais i gael mynediad at wasanaethau therapi penodol ac arbenigol drwy lwybr carlam;*

- *adolygu'r gwasanaethau therapi sydd ar gael i blant a phobl ifanc sydd wedi profi trais neu sydd wedi bod yn dyst i drais, a pha mor dda y mae'r gwasanaethau hyn wedi'u hintegreiddio i'r system iechyd ac addysg ehangach.*

Dylai'r gwaith hwn gynnwys yr holl randdeiliaid perthnasol (gan gynnwys yr heddlu, CAF/CASS a gwasanaethau cymdeithasol awdurdodau lleol), a rhaid bwrw ymlaen â'r gwaith ar fyrder gyda diweddariad yn cael ei roi i'r Senedd yn nhymor yr hydref 2024.

Derbyn:

Mae Llywodraeth Cymru, fel rhan o'i Rhaglen i Drawsnewid Gwasanaethau Plant, yn datblygu Fframwaith Ymarfer Cenedlaethol. Y fframwaith hwn fydd y gyfres gyntaf o safonau cenedlaethol ar gyfer gwasanaethau plant yng Nghymru, a bydd yn ategu gweithdrefnau eraill a luniwyd ar lefel Cymru gyfan, fel gweithdrefnau diogelu Cymru gyfan. Ei nod yw cryfhau a chefnogi ymhellach y gwaith o droi bwriad polisi yn arfer dyddiol. Datblygwyd y Fframwaith drwy weithio gyda'n partneriaid i adolygu a chryfhau ansawdd ac arferion i wella'r ffordd y darperir gwasanaethau. Bydd y safonau yn adlewyrchu dull amlasiantaethol, gan ein bod yn cydnabod bod angen, yn aml iawn, gefnogaeth nifer o weithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda'i gilydd fel tîm, ar blant sydd angen eu helpu a'u hamddiffyn. Bydd y safonau yn disgrifio'n well sut mae gwasanaethau i blant yn gweithio, gan sbarduno mwy o dryloywder. Mae gwaith ar y gweill i gwblhau'n derfynol y 6 safon newydd gyntaf erbyn diwedd Mawrth 2024, a chaiff y gweddill eu cydlunio erbyn diwedd 2024.

Y chwe safon newydd gyntaf fydd:

- Y safon ymarfer sy'n cynnwys y plentyn;
- Y safon oedolion y gellir ymddiried ynddynt;
- Llygaid ar y plentyn: y safon diogelu plant;
- Y safon plant a phobl ifanc sydd ar goll;
- Y safon gofal parhaus;
- Y safon llwythi gwaith y gellir ymdopi â nhw.

Yn ogystal, rwyf am gydnabod ei bod yn debygol bod yna fylchau yn y gefnogaeth i blant a phobl ifanc o fewn gwasanaethau cymorth i oroeswyr eu hunain. Rwy'n hapus i ymrwymo i gynnal adolygiad o'r ddarpariaeth yn y maes hwn a rhoi adroddiad i'r Senedd ar y canfyddiadau cynnar o fewn yr amserlen a nodwyd.

Ar hyn o bryd mae Llywodraeth Cymru yn ymgynghori ar Strategaeth Iechyd Meddwl a Lles newydd ar gyfer pob oedran ynghyd â Strategaeth Atal Hunanladdiad a Hunan-Niweidio. Mae'r strategaethau hyn yn nodi ein gweledigaeth a'n blaenoriaethau ar gyfer iechyd meddwl a lles, ac ar gyfer atal hunanladdiad a hunan-niweidio. Un o flaenoriaethau sylfaenol y Strategaeth Iechyd Meddwl a Lles newydd yw darparu system gymorth gysylltiedig ar draws iechyd, gofal cymdeithasol, y trydydd sector ac yn ehangach, lle gall pobl gael gafael ar y gwasanaeth cywir, ar yr adeg gywir, ac yn y lle cywir.

Bydd y gofal a'r cymorth yn canolbwyntio ar yr unigolyn, yn gweithredu ar sail tosturi ac yn rhoi'r ffocws ar adferiad, gyda phwyslais ar wella ansawdd, diogelwch a mynediad. Mae pobl sydd wedi eu heffeithio gan drais, cam-drin domestig, trais rhywiol ac ymosodiad yn cael eu nodi yn y Strategaeth Iechyd Meddwl a Lles fel grŵp nad oes gwasanaethau digonol ar eu cyfer. Yn ystod yr ymgynghoriad, eir ati i ymgysylltu'n benodol â'r rhai sydd â phrofiad personol.

Rydych wedi awgrymu cam gweithredu pellach i gefnogi'r argymhelliad hwn:

Cam gweithredu 4: Nodwyd rhai o'r heriau penodol a wynebir gan fenywod mudol yn ein hadroddiad: 'Trais ar sail rhywedd: Anghenion menywod mudol'. Byddwn yn gofyn i argymhellion a chasgliadau'r adroddiad hwnnw gael eu diweddarau yng Ngwanwyn 2024.

Rwy'n hapus i ymrwmo i roi'r wybodaeth ddiweddaraf o fewn yr amserlen a nodwyd.

Argymhelliad 5. *Dylai Llywodraeth Cymru ofyn i Brif Arolygydd Estyn dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru gynnal adolygiad thematig cenedlaethol o berthnasoedd iach mewn ysgolion. Dylid cynnwys yr adolygiad yn y rhaglen adolygiadau thematig nesaf sydd ar gael, a dylid ei gwblhau o fewn yr amserlenni arferol.*

Dylai'r adolygiad:

- *cynnwys sylwadau ac argymhellion ar ddigonolrwydd adnoddau a hyfforddiant ar gyfer addysgu plant am gydberthnasoedd iach;*
- *ceisio cadarnhau a oes unrhyw gysylltiad rhwng diffyg darpariaeth a lefelau uwch o amddifadedd; a*
- *nodi'r arfer gorau o ran 'dulliau ysgol gyfan' wrth atal trais ar sail rhywedd.*

Derbyn:

Cynhaliwyd yr adolygiad thematig diwethaf ynghylch perthnasoedd iach yn 2017. A'r cwricwlwm newydd yn gwneud addysg am berthnasoedd iach yn orfodol fel rhan o addysg cydberthynas a rhywioldeb, byddai hwn yn gyfle da i adolygu'r arferion a'u heffaith yn gynnar yn y broses weithredu. Mae sgysiau eisoes wedi'u cynnal gyda'r Prif Arolygydd sy'n hapus i ymrwmo i adolygiad o'r math a nodwyd gan y Pwyllgor.

Yn ogystal, mae'r [Cynllun Aflonyddu Rhywiol rhwng Cyfoedion](#), a gyhoeddwyd ar 24 Ionawr 2024, yn nodi'r camau y bydd Llywodraeth Cymru a'i phartneriaid yn eu cymryd i atal ac ymateb ynghylch aflonyddu rhywiol ac [ymddygiad rhywiol niweidiol rhwng cyfoedion](#) mewn lleoliadau addysg. Mae'r Cynllun wedi cael ei ddatblygu a'i fireinio drwy ymgysylltu ag ystod o bartneriaid ar draws sectorau. Mae hyn yn cynnwys addysg, llywodraeth leol, yr Heddlu a'r trydydd sector.

Rydym yn edrych ymlaen at barhau â'r sgysiau hyn wrth inni fynd ati i weithredu'r Cynllun. Yr ysbryd hwn o bartneriaeth fydd yn sicrhau ein bod yn gallu darparu amgylchedd dysgu diogel i bob un o'n dysgwyr.

Argymhelliad 6. *Rhaid i Lywodraeth Cymru gymryd camau ar unwaith i sicrhau bod athrawon yn cael eu hatgoffa o'r ddyletswydd orfodol sydd arnynt i adrodd ar achosion o anffurfio organau cenhedlu benywod. Yn y tymor hwy, dylai Llywodraeth Cymru weithio gydag Estyn i sefydlu trefniadau monitro a mesurau diogelu i roi sicrwydd bod athrawon yn ymwybodol o'u dyletswyddau cyfreithiol o ran atal trais ar sail rhywedd. Dylai'r gwaith i sefydlu'r mesurau monitro hyn gael ei gwblhau erbyn mis Medi 2024.*

Derbyn:

Byddwn yn ysgrifennu at ysgolion i ailbwysleisio pwysigrwydd rhoi gwybod am achosion o anffurfio organau cenhedlu benywod.

Bydd arolygwyr Estyn yn parhau i werthuso a yw holl staff ysgolion yn glir ynghylch eu cyfrifoldebau a'r hyn y mae angen iddynt ei wneud i amddiffyn disgyblion, gan gynnwys dyletswyddau 'PREVENT'. Mae'r canllawiau arolygu a'r fframwaith arolygu cryfach hefyd yn cwmpasu adolygiad o'r cynnig dysgu proffesiynol mewn ysgolion ac unedau cyfeirio disgyblion, i asesu pa mor dda y mae athrawon yn cael eu cefnogi i ymateb i faterion sy'n ymwneud â thrais ar sail rhywedd ac anffurfio organau cenhedlu benywod. Mae Estyn hefyd yn cyflwyno hyfforddiant i'r gweithlu arolygu cyfan, er mwyn sicrhau bod gan bob arolygydd y sgiliau a'r wybodaeth i ymateb i faterion diogelu.

Rydych wedi awgrymu cam gweithredu pellach i gefnogi'r argymhelliad hwn:

Cam gweithredu 5: Dylai'r Gweinidog Addysg ysgrifennu at sefydliadau addysg uwch yng Nghymru i'w hatgoffa o ddisgwyliadau Llywodraeth Cymru a chyfarwyddo'r Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil i gydweithio â'r sector i gytuno ar gamau gweithredu sy'n cryfhau dulliau ataliol ar draws y sector.

Rwyf wedi gofyn i'r Gweinidog Addysg ysgrifennu yn y ffordd a awgrymir.

Argymhelliad 7. Dylai Llywodraeth Cymru ei gwneud yn ofynnol i'w Phanel Cyngori ar Gadernid Digidol sydd newydd ei sefydlu gytuno ar ei flaenoriaethau a'i flaenraglen waith yn gyflym a chyhoeddi'r rhain erbyn diwedd mis Ebrill 2024. Dylai'r Panel egluro pa feysydd y bydd yn eu blaenoriaethu, amserlenni a ragwelir ar gyfer trefn ei flaenraglen waith a sut y bydd yn ystyried meysydd sylweddol o bolisi a deddfwriaeth nad ydynt wedi'u datganoli sy'n ymwneud â rheoleiddio digidol a rheoleiddio ar-lein.

Derbyn mewn egwyddor:

Er fy mod yn gyfforddus iawn â phwrpas yr argymhelliad hwn, nid wyf yn credu y gallwn orfodi'r Panel fel hyn. Mae pob aelod o'r Panel Cyngori o dan 16 oed. Nid ydym yn rhagweld y bydd y panel yn gweithio yn y dull strategol a nodwyd, ac ni fyddem yn disgwyl iddo sefydlu rhaglen waith fel hyn.

Fodd bynnag, mae gennym raglen waith yn y maes hwn sy'n mynd i'r afael â'r materion y mae'r Pwyllgor yn eu codi.

O safbwynt Cadernid Digidol mewn Addysg, mae ein gwybodaeth, ein canllawiau a'n cefnogaeth ar gam-drin drwy ddelweddau a blacmel rhywiol ar-lein yn canolbwyntio ar ddysgwyr ifanc, ymarferwyr, a rhieni a gofalwyr. Mae Llywodraeth Cymru yn credu'n gryf bod maes diogelu yn gyfrifoldeb i bawb, ac mae wedi galw ar blatfformau'r cyfryngau cymdeithasol i gydnabod eu cyfrifoldeb a'u dyletswydd gofal hwythau ar ran defnyddwyr cyfryngau cymdeithasol o bob oedran.

Mae'n hanfodol ein bod yn dal platfformau cyfryngau cymdeithasol i gyfrif, ac mae Llywodraeth Cymru yn gwbl gefnogol i gyflwyno safonau clir a chyson ar draws platfformau cyfryngau cymdeithasol i wneud defnyddwyr yn fwy diogel.

Mae'r Internet Watch Foundation yn nodi bod mwy o achosion o flacmel rhywiol wedi dod i'w sylw yn ystod 6 mis cyntaf 2023 nag yn 2022 ar ei hyd. Pobl ifanc yn eu harddegau canol a hwyr (14 – 17 oed) yw'r rhai sydd yn y perygl mwyaf, ac mae'n debyg mai bechgyn sy'n cael eu targedu amlaf.

Rydym yn croesawu'r bwriadau a nodir ym Mesur Diogelwch Ar-lein Llywodraeth y DU (a dderbyniodd Gydsyniad Brenhinol ar 26 Hydref 2023) i geisio mynd i'r afael â deunydd anghyfreithlon a niweidiol ar-lein, gyda'r nod o atal niwed i unigolion yn y Deyrnas Unedig.

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i gydweithio â phartneriaid ledled y DU a llywodraethau eraill er mwyn cymryd camau gyda'i gilydd i gyflawni ein nodau cyffredin i wella darpariaeth, polisi ac arferion o ran diogelwch ar-lein.

Mae [Reporting Harmful Content](#) yn ganolfan adrodd genedlaethol i helpu pawb i roi gwybod am ddeunydd niweidiol ar-lein.

Ar dudalennau [Cadw'n Ddiogel Ar-lein](#) Hwb, mae cyngor ac arweiniad o bob math i rieni a gofalwyr, plant a phobl ifanc, ac ymarferwyr:

[Problemau a phryderon ar-lein: delwedd corff ar-lein a hunan-barch - Hwb \(llyw.cymru\)](#)

[Problemau a phryderon ar-lein: aflonyddu rhywiol ar-lein - Hwb \(llyw.cymru\)](#)

[Problemau a phryderon ar-lein: rhannu lluniau noeth - Hwb \(llyw.cymru\)](#)

Fis diwethaf, cyhoeddwyd erthygl "Views from the Experts" gan yr Internet Watch Foundation ar flacmel rhywiol a allai fod yn ddefnyddiol; [Blacmel rhywiol - Hwb \(llyw.cymru\)](#)

Argymhelliad 8. Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda chyrrff iechyd i wella gallu gweithwyr gofal iechyd proffesiynol i adnabod arwyddion trais ar sail rhywedd, ac i ymateb i'r arwyddion hynny. Er mwyn gweithredu'r argymhelliad hwn, dylai Llywodraeth Cymru:

- *ymestyn y ddyletswydd Gofyn a Gweithredu i weithwyr iechyd a gofal cymdeithasol proffesiynol eraill, a chyhoeddi canllawiau diwygiedig i feddygon teulu fel man cychwyn;*
- *olrhain ac adrodd yn gyhoeddus ar ystadegau ynglŷn â chyfranogiad staff mewn rhaglenni hyfforddiant;*
- *coladu a chyhoeddi ystadegau ynglŷn â phrydlondeb amseroedd ymateb (rhwng datgelu'r sefyllfa a chael eu gweld gan arbenigwr) o fewn llwybrau atgyfeirio Gofyn a Gweithredu;*
- *amlinellu'n glir y fethodoleg ar gyfer mesur effaith rhaglenni hyfforddiant.*

Dylid cwblhau'r gwaith hwn erbyn mis Mawrth 2025.

Derbyn:

Wrth dderbyn yr argymhelliad hwn, dylwn bwysleisio nad yw Gofyn a Gweithredu yn deillio o ddyletswydd. Yn hytrach, mae Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 yn sefydlu'r pŵer i Weinidogion Cymru gyhoeddi canllawiau statudol ac i Fyrddau Iechyd Lleol ac awdurdodau lleol lunio strategaethau lleol. Ffrwyth y canllawiau hyn yw Gofyn a Gweithredu, a gall y strategaethau lleol hynny lywio sut y caiff y rhaglen ei rhoi ar waith. Mae ffrwd waith Comisiynu Cynaliadwy Ar Draws Ein Systemau, un o ffrydiau gwaith ein Bwrdd Partneriaeth Cenedlaethol, yn adolygu'r canllawiau a'r trefniadau rhanbarthol presennol fel rhan o'i chynllun gwaith. Gall yr adolygiad hwn a'r canllawiau diwygiedig a fydd yn dilyn ystyried egwyddorion yr argymhelliad hwn i sicrhau bod gweithwyr iechyd a gofal cymdeithasol proffesiynol a meddygon teulu yn manteisio'n llawn ar yr hyfforddiant.

Yn dilyn yr adolygiad o Gofyn a Gweithredu, a gwblhawyd yn 2022, aethom ati o fis Ionawr 2023 i ymestyn y cyfle i ystod ehangach o weithwyr proffesiynol ym maes trais a cham-drin, nad ydynt yn dod o dan y rolau statudol, i fanteisio ar hyfforddiant Gofyn a Gweithredu. Wrth gwrs, roedd y cyrff statudol a oedd eisoes wedi'u nodi yn cynnwys Byrddau Iechyd Lleol ac Ymddiriedolaethau'r GIG.

Canfu adolygiad 2022 fod rhaglen Gofyn a Gweithredu 'yn cael ei gweld fel un bwysig a gwerthfawr sy'n cael effaith ledled Cymru ar gyfer y rhai sy'n cymryd rhan.' Rwy'n cydnabod gwerth cyhoeddi data ychwanegol a fyddai'n caniatáu craffu ac atebolrwydd pellach ynghylch effeithiolrwydd y rhaglen. Rwy'n hapus i weld hyn yn cael sylw drwy'r gwaith sy'n parhau i ddatblygu'r Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol, ac rwy'n cydnabod yr amserlen a argymhellir gan y Pwyllgor.

Argymhelliad 9. *Dylai Llywodraeth Cymru sefydlu seithfed ffrwd waith o fewn y Glasbrint Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol, a dylai'r seithfed ffrwd honno wneud argymhellion uchelgeisiol ar sut y gall busnesau a sefydliadau greu gweithleoedd sy'n fwy diogel a chyfartal. Dylai'r ffrwd waith gynnwys gwybodaeth ymarferol am y polisïau, y gweithdrefnau a'r hyfforddiant sydd eu hangen i gefnogi'r nod hwn. Dylai'r grŵp weithredu mewn ysbryd o bartneriaeth gymdeithasol gyda chynrychiolaeth o blith cyflogwyr ac undebau llafur.*

Derbyn mewn egwyddor:

Bydd y Pwyllgor yn falch o nodi'r cynnydd rydym eisoes wedi'i wneud yn y maes hwn. Er fy mod yn hapus i fynd i'r afael â'r materion a godwyd gan y Pwyllgor, mae gennym eisoes fecanwaith a all fynd i'r afael â nhw yn llwyddiannus fel rhan o'n ffrwd waith Aflonyddu yn y Gweithle sydd wedi'i hen sefydlu, ac sy'n cael ei chydgadeirio gan Brif Uwcharolygydd o

Heddlu Gwent, ar ran Plismona yng Nghymru, ac Ysgrifennydd Cyffredinol TUC Cymru. Ni fyddwn am ychwanegu at y baich cyffredinol ar amser pobl mewn perthynas â'n Glasbrint, gan ddrysu briffiau o bosibl. Byddaf felly yn cyfeirio canfyddiadau a sylwadau'r Pwyllgor at y ffrwd waith sy'n bodoli eisoes i'w hystyried, i gefnogi'r amcanion a nodir yn eich adroddiad.

Argymhelliad 10. *Dylai Llywodraeth Cymru ystyried ariannu ymgyrch ymwybyddiaeth gyhoeddus ledled y wlad gyda model rôl gwrywaidd enwog iawn a all ysbrydoli dynion a bechgyn eraill i wneud safiad yn erbyn trais a hyrwyddo gwerthoedd ac ymddygiadau cadarnhaol. Mae'n bwysig sicrhau bod y person hwn yn wybodus am y mater ac yn cael hyfforddiant priodol i gyfathrebu ac eirioli dros newid yn effeithiol. Dylid cynnal gwerthusiad o'r effaith ar ddiwedd yr ymgyrch.*

Derbyn:

Rydym wedi ymrwymo i ddefnyddio ymgyrchoedd ymwybyddiaeth gyhoeddus o'r math a nodir fel rhan o'n strategaeth i ymgysylltu â dynion a bechgyn, er mwyn mynd i'r afael ag anghydraddoldeb rhwng y rhywiau, casineb a dirmyg at fenywod, a diwylliant 'gwrywdod gwenwynig' sy'n cael ei hyrwyddo mewn rhai cylchoedd, ond nad yw'n cynrychioli pob dyn. Rydym yn ymgysylltu â Chymdeithas Bêl-droed Cymru ac Undeb Rygbi Cymru i sicrhau bod chwaraeon yn chwarae eu rhan yn y dull gweithredu ar lefel cymdeithas gyfan yr ydym yn ymgymryd ag ef. Mae'r canfyddiadau diweddar o ragfarn ar sail rhyw a amlygwyd ar lefel sefydliadol yn Undeb Rygbi Cymru, er yn destun pryder mawr, yn gyfle i droi hyn ar ei ben, ac mae ymrwymiad yr Undeb i wneud hyn yn amlwg. Byddwn yn manteisio ar yr ymrwymiad hwnnw i wneud cyfraniad sy'n ymestyn y tu hwnt i Rygbi ei hun.

Fodd bynnag, yn ein gwaith gydag arbenigwyr cyfathrebu a chyfryngau cymdeithasol fel Cowshed, y mae Llywodraeth Cymru mewn contract â nhw i gyflawni ymgyrchoedd o'r math hwn, rydym wedi nodi, wrth ystyried pwy sydd â dylanwad ar bobl ifanc, bod cryn bwys i fodolau rôl o'r tu allan i fyd chwaraeon traddodiadol, (e.e. gemau fideo, crefft a diwydiant, cerddoriaeth). Oherwydd hyn, mae'n ddigon posibl y bydd ein cylch nesaf o ymgyrchoedd yn canolbwyntio ar feysydd eraill, wrth inni anelu i sicrhau'r effaith fwyaf bosibl.

Fel enghraifft o'n dull gweithredu, rwyf am dynnu eich sylw at ymgyrch [lawn](#) yr wyf yn ei hystyried yn llwyddiant sylweddol. Mae'r ymgyrch hon, sy'n gweithio gyda dynion a bechgyn ifanc mewn nifer o leoliadau, wedi profi i fod yn bellgyrhaeddol. Mae'r gwerthusiad a wnaed hyd yma wedi dangos bod y prif negeseuon a deunydd wedi cyrraedd cyfran enfawr o'r ddemograffeg darged yn ystod cyfnod yr ymgyrch (327,000 o ddynion 18-34 oed yng Nghymru, rhwng Gorffennaf a Medi 2023). Cyflawnodd yr ymgyrch hyn drwy dargedu'r ddemograffeg dan sylw ar sail diddordebau, lleoliadau, iaith, addysg a phroffesiynau. Profodd deunydd a oedd yn canolbwyntio ar feysydd diddordeb penodol iawn, neu a oedd yn hawdd uniaethu â nhw, yn hynod effeithiol ac yn bwynt mynediad mwy derbyniol i bwnc sy'n aml yn anodd ei drafod.

Byddwn yn parhau i dargedu a gwerthuso ein gwaith ymgyrchu yn y ffordd y mae'r Pwyllgor yn awgrymu, gan ddibynnu ar yr arbenigedd ymarferol iawn y mae arbenigwyr yn ei gynnig i'n dull gweithredu.

Argymhelliad 11. *Dylai Llywodraeth Cymru, drwy ei ffrwd waith i gyflawnwyr, gynnal adolygiad cyflym o'r rhaglenni i gyflawnwyr sydd wedi eu llunio i atal trais ar sail rhywedd, ac sydd ar gael ledled Cymru. Dylai'r adolygiad anelu at roi sicrwydd i ddiodeffwyr ac eraill bod pob rhaglen yn ystyried eu diogelwch ac yn gallu dangos tystiolaeth o adsefydlu effeithiol. Dylai hefyd ystyried gwahanol ffactorau diwylliannol a chyd-destunol a all ddylanwadu ar effeithiolrwydd rhaglenni i gyflawnwyr. Dylid cwblhau'r adolygiad cyflym erbyn mis Mehefin 2024.*

Derbyn:

Rwy'n croesawu'r argymhelliad hwn ac yn rhannu awydd y Pwyllgor i wella ein hymateb i gyflawnwyr fel ffordd o leihau trais ar sail rhywedd. Rydym eisoes wedi dechrau ar ymarfer sy'n cyd-fynd â phwrpas yr argymhelliad hwn, drwy Ffrwd Waith Mynd i'r Afael â Chyflawni Trais ein Glasbrint. Lanswyd arolwg ledled Cymru ym mis Rhagfyr 2023, a ddaeth i ben ar

Chwefror 9 2024. Casglwyd gwybodaeth am yr holl wasanaethau sy'n cael eu darparu ledled Cymru ar hyn o bryd ar gyfer y rhai sy'n cyflawni trais. Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth am feini prawf cymhwysedd, lefelau risg, achrediad, diogelwch dioddefwyr a'r math o fodel gweithredu.

Bydd canfyddiadau'r arolwg, a fydd yn nodi'r bylchau yn y gwasanaethau a ddarperir, a'r tueddiadau thematig, yn cael eu hadrodd i'r Bwrdd Partneriaeth Cenedlaethol ym mis Gorffennaf 2025. Bydd y gwaith hwn yn parhau drwy Gynllun Gweithredu Mynd i'r Afael â Chyflawni Trais a ffrwd waith Comisiynu Cynaliadwy Ar Draws Ein Systemau, i sbarduno a chefnogi gwasanaethau a gomisiynir sy'n ymateb i dystiolaeth ac anghenion, a fydd yn cydnabod anghenion diwylliannol penodol wrth i fodel y Glasbrint fynd rhagddo. Tynnwyd sylw aelodau'r ffrwd waith at yr argymhelliad hwn er mwyn sicrhau eu cefnogaeth i'w gyflawni. Bydd diweddariad yn cael ei gynnwys yn adroddiad blynyddol y Glasbrint.

Argymhelliad 12. *Dylai pob Aelod o'r Senedd ymrwymo i gwblhau hyfforddiant ar atal trais ar sail rhywedd erbyn diwedd 2024. Yn ogystal â'r ymrwymiad hwn, dylid annog staff cymorth Aelodau'r Senedd a staff Comisiwn y Senedd drwy'r sianeli priodol i ymgymryd â hyfforddiant o'r fath.*

Dylid ceisio'r hyfforddiant hwn gan ddarparwr arfer gorau, a dylid ceisio mynd i'r afael â normau diwylliannol ac arferion sy'n golygu bod trais ar sail rhywedd yn dal i ddigwydd, gan barchu amrywiaeth ddiwylliannol ar yr un pryd.

Er fy mod yn gefnogol iawn i'r egwyddor o sicrhau bod gan bawb ddealltwriaeth o drais ar sail rhywedd, gan fod yn rhaid inni i gyd 'chwarae ein rhan', byddai wrth gwrs yn amhriodol i Lywodraeth Cymru ymateb ar ran y Senedd yn hyn o beth. Rwy'n cymryd eich bod wedi cyfeirio'r argymhelliad hwn at yr awdurdod priodol.

Cam gweithredu 8: Dylai Llywodraeth Cymru weithio gydag awdurdodau lleol a/neu Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru i sicrhau bod gan gynghorwyr lleol fynediad i hyfforddiant ac adnoddau tebyg o ran delio â thrais ar sail rhywedd a dylai adrodd yn ôl ar hynny erbyn diwedd 2024.

Rwy'n hapus i ymrwymo i drafod y mater gyda CLILC, gyda'r bwriad o gyflawni'r cam gweithredu hwn.

Nodwyd dau gam gweithredu arall yn eich adroddiad.

Cam gweithredu 6: Dylai Llywodraeth Cymru gyhoeddi canlyniadau ei rhaglen ymyrraeth 'Paid Cadw'n Dawel' cyn gynted â phosibl ar ôl ei chwblhau.

Rwy'n hapus i ymrwymo i'r cam gweithredu hwn.

a

Cam gweithredu 7: Dylai Llywodraeth Cymru adrodd yn ôl ar ei gwaith gydag Iechyd Cyhoeddus Cymru i ystyried a oes angen dull penodol o ddelio â chamddefnyddio alcohol, ac a yw'n bwriadu comisiynu unrhyw waith ymchwil neu gasglu data i ddeall yn well y berthynas rhwng alcohol a thrais ar sail rhywedd o ystyried y bwlch yn y sylfaen dystiolaeth. Dylid darparu diweddariad i'r Senedd yn nhymor yr hydref 2024.

Hoffwn gyfeirio'r Pwyllgor at y Fframwaith Arfer Da ar gyfer Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig, Trais Rhywiol a Chamddefnyddio Sylweddau <https://www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2019-02/fframwaith-arferion-da-mewn-perthynas-a-thrais-yn-erbyn-menywod-cam-drin-domestig-trais-rhywiol-a-chamddefnyddio-sylweddau.pdf> a gyhoeddwyd yn 2018, ond rwy'n hapus i sicrhau y bydd Llywodraeth Cymru yn trafod hyn ymhellach gyda

Iechyd Cyhoeddus Cymru, ac ystyried pa gamau sydd eu hangen, gan roi'r wybodaeth ddiweddaraf i'r pwyllgor maes o law.

Rwy'n gobeithio bod yr ymateb hwn yn dangos fy ymrwymiad i weithio'n effeithiol gydag eraill, ac fel y dywedais wrth y Pwyllgor yn ystod eich sesiynau tystiolaeth, byddwn yn dysgu gyda'n gilydd. Unwaith eto, rwyf am ddiolch ichi am eich cyfraniad pwysig i'n cyd-ymdrech i sicrhau mai Cymru yw'r lle mwyaf diogel yn Ewrop i fod yn fenyw neu'n ferch.

Cofion

A handwritten signature in black ink that reads "Jane Hutt". The signature is written in a cursive style with a long horizontal line above the first letter 'J'.

**Jane Hutt AS/MS
Gweinidog Cyfiawnder Cymdeithasol a'r Prif Chwip
Minister for Social Justice and Chief Whip**

